

Soomeugri-  
lased Brüsselis

Ekspeditsiooni  
näitus  
Tšeboksarõs



# Fenno-Ugria infoleht

Tuglase selts  
25

Ajakirjanike  
festival  
Sõktõvkaris

DETSEMBER 2007 4 (39) X aastakäik

• Soomeugrilased vallutasid Brüsseli • Meie Moskvast • Tuglase selts sai 25-aastaseks • *Martin Markinat* – mardilaat Helsingis • Reisikiri: Komi päänik • Tšuvaššias raiuti akent Euroopasse: Tšeboksarõs avati Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsioonide näitus „Volga aknad” • Soome-ugri kirjanikud – Hõimupäevade külalised • Eesti Hõimurahvaste Programm andis välja kirjanduspreemiad



Brüsselis Eesti esinduse ruumides avati näitus „Veelinnurahvas” 27. novembril 2007. Foto: Andres Putting

## Soomeugrilased vallutasid Brüsseli

Kersti Sepper  
Fenno-Ugria Asutuse direktor

27. novembril täitus Euroopa parlamenti ruum number ASP 5G-1 seminari „70 aastat soome-ugri kultuuri-koostööd: minevik, tänapäev ja tulevik” osalejatega. Seminari mentoriks oli europarlamenti liige Hanni Takkula ja avasõnad ütles teine

eurosaadik István Szent-Iváni.

Ettekannetega esinesid seminaril Ildiko Lehtinen Soomest Castrèni Seltsist, János Pusztay Ungarist Szombathely Ülikoolist ja Fenno-Ugria Asutust esindanud allakirjutanu.

Ildiko Lehtineni ettekanne hõlmas koostööprojekte soome-ugri keeli kõ-

nelevate rahvastega Volga aladel, Põhja piirkonnas ja Siberis. Ta tutvustas ülevaatlukult ka soomlaste abiga tõlgitud raamatuid ning selgitas, mis alustel ja kuidas on töötanud Soomes nende Hõimurahvaste programm.

Ungarlase János Pusztay ettekanne rääkis soome-ugri rahvaste eneseteadvuse ja enesemääratluse tõstmise

toetamisest tulevikuperspektiivis. Jutust jäi kõlama kaks põhilist sõnumit: tuleb rõhutada (ka Euroopa poliitilistes ringkondades), et tegemist on põlisrahvastega, kes olude sunnil on muutunud vähemusteks ning tuleb leida võimalus rahastada õpikute ja muude raamatute väljaandmist nendes keeltes.

Mina rääkisin lühidalt Fenno-Ugria Asutuse ajaloost, kolme soome-ugri riigi hõimulase koostöö tähtsusest 1920-ndatel aastatel hõimupäevade tähistamise näite varal, hõimuliikumise hetkeolukorrast meil ja Venemaa Föderatsiooni kuuluvate soome-ugri rahvastel ning tulevikku suunatud tegevustest. Kirjeldasin ka enda juhitud laste- ja noorteprojekte ja kunstialaseid projekte, milles olen ise osalenud või olnud projektijuhiks.

Ettekannetele järgnes nii elav keskustelu, et planeeritud kaks tundi libises sujuvalt ligi kolmetunniseks ürituseks.

Seminarile järgnes kell 19.00 soome-ugri teemalise näituse "Veelinnurahvas" avamine Eesti Alalises Esinduses Brüsselis (Eestis Hõimupäevade ajal kandis see näitus nime „Nähtamatud rahvad“), kus avasõnad lausuisid suursaadik Raul Mälk ja eurosaadik Katrin Saks. Näituse avamine oli rahvarohke ja meeleolukas – nagu seda Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsioonimaterjalide põhjal kokku pandud näitus isegi on.



Eesti suursaadik Euroopa Liidu juures Raul Mälk rõõmustab näituse üle. Taamal Euroopa Parlamendi liige Katrin Saks. Foto: Andres Putting

Olles ise näitust eelmisel päeval varahommikust hilisõhtuni ülesriputanud, oli meeldiv, et kohal oli ka Eesti Rahvusringhäälingu uudistereporter Katrin Vaga, kes tegi Hommikutelevisiooni lühiülevaate toimunud seminarist ja näitusest. Näitus jääb avatuks kuni 15. detsembrini, tuleva aasta veebruaris aga avatakse see juba Europarlamendi fuajees, et juhtida

tähelepanu soome-ugri põlisrahvaste trööstitule olukorrale Venemaal.

Tahaksin eraldi tänada Euroopa parlamendi saadikut Katrin Saksa ja Eesti saatkonna kultuuriatašeed Tamara Luuki, tänu kellele need soome-ugri ettevõtmised Brüsselis teoks said.

---

## Euroliit eraldab Venemaa soomeugrilastele mitu miljonit

---

Euroopa Parlament kinnitas 13. detsembril järgmise aasta eelarve, kuhu hääletati sisse ka 2,5 miljonit eurot toetusteks Venemaa rahvusvähemustele kultuuri, hariduse, meedia ja kodanikuühiskonna arenguks.

Rahaeralduse taga olid Eesti, Soome ja Ungari saadikud, kes soovisid toetada soome-ugri rahvastele suunatud programme. Soome poolt koostas eelarvekomisjoni raportit Kyösti Virrankoski, Ungarist oli komisjonis Istvan Szent-Ivanyi ning Eesti poolt tegi vastava ettepaneku Katrin Saks.

Katrin Saksa sõnul on see suurepärane näide Eesti-Ungari-Soome koostööst Euroopa Parlamendis. "Tegemist on

esimese korraga, kui Euroopa Liit toetab soome-ugri rahvaste kultuuri ja seda eriti Vene Föderatsioonis elavate rahvaste kultuuri säilitamiseks ning arendamiseks," sõnas Saks tema büroo poolt välja saadetud pressiteates.

„Eestlased, kes me oleme ise palju teistelt tuge saanud, peame nüüd ka nõrgemaid aitama. Oleme heaks eeskujuks ja inspiratsiooniallikaks hõimlastele Venemaal, et ka ühe väikese rahva keel võib kõlada kõikjal, võrdväärse Euroopa suurte kõrval. Antud projektid võiksidki olla suunatud keele ja kooli arengule," lisas Saks.

Katrin Saks koostas läinud aastal Euroopa Nõukogu jaoks raporti Venemaa soome-ugri vähemustest ja tema ettepanekutega arvestati ENPA juhtkomitee samateemaliste ettepanekute vastuvõtmisel.

Euroopa Parlamendi soome-ugri koostöörühm korraldab hõimukoostöö 70. aastapäeva tähistamiseks 27. novembril ümarlauda ja samal päeval avati ka Eesti Euroopa Liidu Esinduses näitus soome-ugri rahvastest.

14. oktoobril 1937 sõlmisid koostöölepingu Eesti ja Ungari ning sama aasta 1. detsembril Eesti ja Soome haridusminister.

# Meie Moskvas

Arvo Valton, kirjanik

Fenno-Ugria Asutus otsustas möödunud väikese juubeli puhul oma olemasolust märku anda ka suures linnas, mis sajandeid on soomeugrilasi rõhunud ja seda jätkuvasti teeb, kuigi mõned nendest on aeg-ajalt ka vabama õhu kätte pääsenud. Kuna eestlasi Saranskis lavastatud potjomkini külla ei kutsutud, siis läksime lahkelt meelise lavastajate lähedusse.

Kultuuri on seal muidugi kuhjaga, aga mõni pani küllap ka meie ettevõtmise tähele ja mõni tuli isegi kohale, kui avasime EKA ekspeditsoonide aastapäevaga seotud fotonäitust Ungari kultuurikeskuses ja väikest esinduslikku kunstinäitust Eesti saatkonnas.

Ka korraldasime me enda meelest sisuka konverentsi Väliskirjanduse raamatukogus, kus aga kuulajaid oli veelgi kasinamalt, sest targad sõnavõttud meelitasid vähem ligi kui saat-

kondades pakutud hõrgutistelauad. Aga tähtis pole kvantiteet, vaid kvaliteet, sest kohale tulnud soomeugrilased ja nende sõbrad olid tublid ja toredad.

Konverentsil „Soome-Ugri maailm 21. sajandil“ pidasid ettekandeid Aivar Jürgenson, Tõnu Seilenthal, Kersti Sepper, Marika Alver, Nadežda Ptšelovodova ja mina, Arvo Vallikivi (Valton). Mart Nutt, kes tähtsa riigitöö tõttu ei saanud ise osaleda, saatis oma ettekande paberkandjal ja seda paljundati kõikidele soovijatele.

Meie külaliste hulgas olid ka Moskvast tegutsevad soomeugrilaste seltside liikmed, kellest mõni, tõsi küll, oli oma emakeele peaaegu unustanud. Neile polnud siiski ülearune meelde tuletada, et Moskva on rajatud põlisele soomeugri alale ning meie keeltest ka oma nime saanud. Et praegu on soomeugrilased seal veelgi suuremas vähemuses kui eestlased Narvas, ei peaks meid häirima. Ajaloolisel tead-

misel on oma väärtus igatahes. Kontaktide uuendamine nende inimestegakannab tulevikus loodetavasti ka oma meeldivaid vilju, igatahes mõni tulevane ühisettevõtmine sai vähemasti idee tasemel kavandatud. Fenno-Ugria käitus jõuka külalisena, kandis vastuvõttude kulud ning tegi kena kingituse nimetatud raamatukogule meil välja antud soomeugri tõlkeraamatute ja muude meenete näol.

Eriline tänu nendel päevadel kuulub Moskva Eesti saatkonna töötajatele Marina Kaljurannale, Andra Veidemannile, Kairi Leivole, Anne Härmas-tele ja Ülle Soosalule, kes meie üritust moraalselt toetasid ja sellest osa võtsid.

Lähetusel olnud Fenno-Ugria töötajatel ja nende sõpradel oli kena ka omavahel rohkem tutvavaks saada. Mingit estofoobiat me igatahes nendel seal viibimise päevadel ei tunnetanud, võibolla õhus midagi sädeles, aga see meid ei pimestanud.

# Tuglase selts sai 25-aastaseks

Hannu Oittinen

Tuglase Seltsi juhatuse endine liige

Tänavu möödus 25 aastat Tuglase Seltsi loomisest. 1982. aasta sügisel Helsingis asutatud *Friedebert Tuglas - seura* - hiljem tuli kasutusele lühem nimevariant *Tuglas-seura* - on oma ajaloo jooksul saavutanud Eesti ja Soome kultuurisuhetes staatuse, millest paljud sõprusseltsid võivad ainult unistada.

Tänu paljudele estofiilidele hakkas Tuglase Selts Eesti asja ajama nõukogude ajal koguni üheksa aastat enne Eesti taasiseseisvumist. Laulva revolutsiooni aastatel sai selts tegutseda juba täiel jõul ja rahuldada soomlaste aina suurenevat huvi Eesti vastu. Eesmärk renoveerida soomeeesti kultuurisilda sai juba tollal tunnustuse, kui selts hakkas Soomes nautima riiklikku toetust.

Seltsi olemasolu põhjustas alguses arusaamatusi. Paljud väliseestlased suhtusid põhimõtteliselt kitsarinnaliselt soome seltsi, mis tegi koostööd Nõukogude Eestiga, kusjuures nõukogude funktsionäärid pidasid seltsi

väliseesti luureorganisatsiooniks - sama arvati igast „sõltumatust“ taotlevast rühmitusest, näiteks rahvusvahelisest kirjandusajakirjast „Estonia“. Soomes oli rivaaliks ka näiteks Soome Nõukogude Seltsi Eesti osakond, mille tegevuse Tuglase Selts peagi üle trumpas. Võistlus kultuuri sõjatandril jätkus pärast Eesti iseseisvumist, kui Soomes tekkis teisi Eesti seltsi nagu seeni peale vihma - siis tõstatati kriitika aluseks muidugi Tuglase Seltsi „nõukogude minevik“.

Seltsi ajaloo üks tipp hetk oli Lennart Meri tegevus Helsingis Eesti taasiseseisvumise ajal - millele viitas ka **Jaan Kross** oma järelehüüdes **Lennart Merile** Kaarli kirikus mullu 26. märtsil. Iseseisvunud Eesti esimese välisministrina tegutses Meri Tuglase Seltsi ruumides Helsingi Mariankatul, rannast vaid kiviviske kaugusel.

Seltsi igapäevase elu koostisosadeks on kultuurireiside, loengute, ürituste ja näituste korraldamine ning eesti keele õpetamine. Seltsi liikmetele, keda on tänaseks üle 2500, jagatakse infot kuus korda aastas ilmuva *Tuglase-seuran jäsen-lehti* ning seltsi kodu-

lehekülje [www.tuglas.fi](http://www.tuglas.fi) kaudu. Praegu on seltsil Soomes kaheksa kohaliku allorganisatsiooni. Halduslikult on need iseseisvad seltsid ehk Pärishäme, Päijät-Häme, Hyvinkää, Oulu, Põhja-Savomaa, Lõuna-Kymenlaakso, Turu ning Lappeenranna Tuglase Seltsid.

Selts haldab Helsingis ka *Baltikirjastot* ehk Balti-raamatukogu. Koostöös Läti ja Leedu ringkondadega moodustatud ja Soome avalike raamatukogude ketti kuuluv Balti eriraamatukogu pakub infot terve Baltikumi kohta. Balti koostööd Mariankatul edendab ka seal asuv Balti Keskus. Selle all mõeldakse Rozentalsi ja Donelaitise Seltse ehk Soomes tegutsevaid Läti ja Leedu kultuuriseltse, aga ka Eesti Soome Instituuti, Eesti turismi arendavat Enterprise Estonia't ning SVYL'i ehk Soome Eesti Seltside Liitu.

Väga oluline sündmus seltsi ajaloos on iga-aastane *Martin Markkinat* ehk mardilaat. Tänavuseks üle 20 korra korraldatud laot on järjest suuremaks muutunud. Algusaastate tagasihoidlikust, Soome seltsielus üldlevinud

turupäevast – oma käsitöösemetete, raamatute ja kiluleibadega – on laad kasvanud Eestit mitmekülgsest tutvustavaks kultuuriürituseks. Aastate

jooksul on laad kolinud Soome Kirjanduse Seltsi ruumidest ja Helsingi kesklinna koolidest aina suurematesse ruumidesse Katajanokkale ja nüüd-

seks juba Ruoholahti kaablitehasesse. Sel aastal käis mardilaadal rekordarv külastajaid.

## Martin markkinat – mardilaat Helsingis

Eha Viluoja

Fenno-Ugria Asutus

Tänavune mardilaat sai Helsingis teoks juba 24. korda. Korraldajaks oli, nagu ikka, Tuglase selts (*Tuglas-seura*), kes ise sai 25-aastaseks. Sel pidulikul puhul peeti laata esmakordselt kahel päeval järjestikku – 10. ja 11. novembril.

Minnes aega paarkümmend aastat tagasi, meenub, kuidas siis saatsime sõprade vahendusel Soome mardilaadale vinüülplaate eesti muusikaga ja eesti kirjandust. Oli ju ja on praegugi ürituse eesmärgiks tutvustada soomlastele Eestit. Vastu saime võtmehoidjaid ja tikutoose südantsoojendava kirjaga *Tuglaksen tuli palaa*.

Praeguseks on soomlaste mardilaada mõõtmed tunduvalt avardunud, seda ka ruumiliselt: viimastel aastatel on laata peetud kultuurikeskuseks muudetud Helsingi kaablitehases Ruoholahtis.

Omal kombel on Helsingi mardilaada tähendust jõudumööda püüdnud avardada ka Fenno-Ugria Asutus, tuues sisse soome-ugri väikerahvaste temaatika. Nimelt on Fenno-Ugria Asutuse töötajad laadal juba mitu aastat jaganud ja müüdnud meie hõimurahvaid tutvustavaid trükiseid ja käsitöösemeid.

Sel aastal sõitsime Helsingisse kahekesi, Jaak Prozes ja mina. Kaasas oli meil koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga valminud suur ja pidulik Hõimukalender 2008–2009 eesti, soome, inglise ja vene keeles ning nii soome-ugri rahvaid kui ka meie tänavu 80-aastaseks saanud asutust tutvustavad voldikud mitmes keeles.

Huvi nii kalendri kui ka voldikute vastu oli suur. Ka Horisoni 2006. aasta lisaväljaandega Fenno-Ugria juhtus nii, et viimasele eksemplarile oli äkki kaks tahtjat korraga. Panime müüki ka Eestis Kirjastuskeskuse poolt üllitatud mitmekeelseid (algupärand ja tõlge/tõlked eesti vene,



Heikki Rausmaa uurimuse Tuglaksen tuli palaa esitlus. Autorit intervjuerib Seppo Zetterberg. Foto: Eha Viluoja

inglise keelde) soomeugrilaste luule- raamatuid. Neid küll massiliselt ei ostenud, sest soomekeelset tõlget ju polnud, kuid mõnigi inimene lahkus rõõmsalt just talle vajaliku raamatuke- sega, sõnades näiteks: „Ma hakkasin just õppima komi keelt!”

Tõsi on, et kogu aeg tuli vastata huviliste arvukatele küsimustele (*à la* mitu liivlast räägib veel liivi keelt?), näidata kaardil, kus üks või teine soome-ugri rahvas elab, jutustada oma käikudest hõimurahvaste juurde. Samas oli huvitav kuulata ostjate-vaatajate lugusid nende päritolust (juured Karjalas) ja nende kokkupuudetest teiste soomeugrilastega kas peresidemete, töösuhete või reisimise kaudu.

Meie laua juures käis ka Eesti kultuuriminister Laine Jänes, samuti leidsid meid üles mitmed soomlastest sõbrad-tuttavad. Üks meie väljapanekuga

tutvuja küsis, kas president Tarja Halonen juba külastas meid: „Ta just äsja, näete, sealpool vaatas villaseid lõngu...”

Tänavuse mardilaada muutis erilisel pidulikuks selle raames toimunud Tuglase seltsi 25. aastapäeva tähistamine koos Heikki Rausmaa äsja valminud uurimusraamatu „Tuglaksen tuli palaa” esitlusega.

Healt eesti sõbralt ja Hõimukalendri soome keelde tõlkijalt Henni Ilomäelt tuli aga e-kirjake: „[---] hienoa, että myitte niin hyvin! Yhtä tärkeää tietenk on tieto, jota mukana ollanne täällä levititte.” („[---] tore, et müüsite nii hästi! Sama tähtis on mõistagi teave, mida siin juures olles levitasite.”) Tagantjärele saime teada, et Helsingi mardilaata külastas sel aastal 11 000 inimese ümber, seega rohkem kui kunagi varem.

# Komi präänik

Üve Maloverjan  
Fenno-Ugria Asutus

“Komi trepp, komi aed...” heitsime Igor Taroga nalja, kui enne Komimaalt ärasõitu supermarketi poole suundusime, et hõimurahva sööki-jooki koju kaasa osta. Nimelt on Komimaal komi asjade suhtes säilinud vene keeles selline kena soomeugriolik kõnepruuk, et komi kõlab omadusõnana nagu eesti (nt *komi narod* ja *komi zabor*).

Töele au andes tuleb tunnistada, et ehitusplatsi piirav aed oli kenasti ära värvitud ja isegi liistudest rahvusliku mustriaga ehitud. Aga see oli ka üks väheseid komi asju, mida Sõktõvkar meile esitles. Siku Rein käis eksperimendi korras linna peatänaval Kommunistitšeskajal raamatupoes ja küsis komikeelset raamatut. Ei saanud.

Samamoodi olid Helle Tiikmaa ja tema operaator Margus hädas supermarketis kõigile tuttavate lääne kaubamärkide vahel seigeldes. Lõpuks leidsid nad siiski ühe Tuula-pärase prääniku, millel kirjas “Sõktõvkar”. Helle võttis neid kohe mitu tükki.

## Ajakirjanike pidu

Maandusime selle seltskonnaga Sõktõvkari linna keskel asuval lennuväljal ühel novembri alguse päevadest. Olime tulnud Komisse Venemaa soome-ugri ajakirjanike festivalile. Eelnevalt oli üritust küll kongressiks nimetatud ja me olime valmis istuma pikki päevi kohaliku parlamendi saalis, vaatama presiidiumis istuvaid tähtsaid inimesi ja kuulama asjameeste kõnesid.

Olgu öeldud, et ega see meil tegemata jäänud. Kõned rääkisid sellest, et vaatamata rahalistele raskustele mariaja udmurdikeelsed väljaanded siiski hingitsevad, samuti nagu ka handikeelne raadio, Karjala televisioon ja komikeelne satiiriajakiri Tšuskanzi, mille 50. sünnipäeva meil vägeva kontserdiga ka tähistada õnnestus.

Saime teada, et soome-ugri keeltes väljaantavaid ajalehti-ajakirju on

Venemaal uskumatult palju, olgugi, et mõne lehe tiraaž ei küüni tuhandeni. Ent siiski – festivali külalised säilitasid positiivse meele ja tegid ürituselõpus kinnitatud resolutsioonis kõigile üleskutse oma professionaalset tegevust jätkata.

## Hõimurahvaste vennastumine

Lähem tutvus hõimurahvaste esindajatega sai teoks küll alles teise päeva lõpus, kui üks hant hotelli kohvikus jalga puhkavad eestlased ka üles

tantsude, muuseumide ja kongressidega. Eriti, kui kohale ilmuvad veel tšeremissi sõdadest läbi käinud marid, kel pealegi omausu kuratlik helk silmis ning kahtlaselt välismaised eestlased ja soomlased.

## Komi rahu

Selgub, et komid on palju rahulikumad. Nemad ei tiku võime kritiseerima ega naabritega tülitsema. Ajavad vaikselt ja viisakalt oma komi asja. Kui vaja, ka võimukoridorides – nagu selgitas



Handid kaunistasid pressifestivali oma kaunite rahvariietega. Foto: ReinSikk

pidusse kutsus. Pärast mitmeid tooste ajakirjanike südametunnistuse ja väikerahvaste edasikestmise terviseks võttis spontaanselt maad laulukonkursi, kus iga rahvas püüdis teisi üle trumbata. Tantsimata ei jäänud ka mari tantsud.

Õhtu lõppedes, kui olid meelde tuletatud kõik ühised sõnad ning üks punapäine udmurdi poiss luges ette nn soome-ugri esperanto keelse jutu, hakkasid rahva seast kostuma juba üleskutsed oma riigi loomiseks – Ungarist Uuraliteni, või kuidas see õige oligi?

Nii et pole midagi nii kahjutud need soome-ugri festivalid oma rahva-

meile Valeri Markov, kes on ühtaegu nii kohaliku parlamendi asespiiker kui rahvusliikumise juht. Vähe sellest, isegi president on Komimaal komi.

Sestap pole ime, et ülevenemaaline soome-ugri kultuurikeskus loodi president Putini korraldusel just Sõktõvkari. Komidel läheb kultuuri edendamine edukalt. Paar päeva pärast festivali lõppu loen ma juba kodus uudist, et tollesama keskuse juhataja Svetlana Belorossova arvates tuleks Sõktõvkarile lisada rahvuslikku koloriiti, praegu polevat isegi välismaalastele midagi näidata.

# Tšuvaššias raiuti akent Euroopasse

Tšeboksarõs avati Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsioonide näitus „Volga aknad”

Madis Tuuder  
EKA magistrant

Eesti Kunstiakadeemia (EKA) igasuvise soome-ugri ekspeditsiooni töid saab pärast reisi kodumaal korduvalt näitustel näha, kuid harva jõuavad need väljapanekuna uurimispiirkonda tagasi. Selle aasta sügisel sai üks säärane näitus teoks kui 2005. aasta suvel Tšuvaššiasse ja Marimaale toimunud retkel koostatud tööd kohaliku rahvusraamatukogu galeriis üles said pandud. Lisaks tudengite poolt tehtud etnograafilistele joonistustele ning elu-olu kujutavatele fotodele oli näitusel esindatud ka ekspeditsioonijuhi Kadri Viirese poolt koostatud emotsionaalse alatooniga fotoseeria Volgamaa puitpitsraamistusega akendest. Viimastest oli inspireeritud ka näituse pealkiri – „Volga aknad”.

Kuigi üldiselt oli vastuvõtt ääretult positiivne ning näitus ise tänu tõhusale eelreklamile väga oodatud, ei teatud kuni avamiseni, millega ikkagi täpselt tegu on. Alles ülespanekut koha peal ette valmistades tuli nii

minul näituse kuraatorina kui ka Eesti Tšuvaši Seltsi esinaisal Iraid Zahharoval korduvalt lahti seletada ekspeditsioonide sisu ning rääkida nende vajalikkusest. Tihti tuli vastata küsimusele, miks küll Eesti tudengitele säärane „moest läinud” rahvalik kultuur huvi pakub. Samuti tunti huvi selle vastu, miks eestlased soome-ugri (tšuvaši keel kuulub teatavasti turgi-tatari keelkonda) sildi all tšuvašše uurivad. „Me pole ju soomeugrilased,” oli tihti vastulauseks.

Samuti tekitasid küsimusi külaelu kujutavad fotod, kus tuli samuti põhjendada, et tegu pole „Kauni kodu” konkursiga, vaid pildikestega reaalsest elust, nii nagu see hetkel meile paistis. Kohalikke rahustas mõte, et meilgi Eestis on tegevusetult pingil konutavaid külamehi ning sootuks tühjaks jäänud talusid-külasid. Ajakirjanduse huvi oli seevastu spetsiifilisem – uuriti välitööde tehnilise külje kohta, samuti tunti huvi EKA ekspeditsioonide ajaloo vastu.

Näituse avamine osutus võrdlemisi rahvarohkeks. Külastajate hulgas oli

nii üliõpilasi kui kohalikke kultuuri-tegelasi. Samal ajal toimus ka Tšuvaši Rahvuskongress, mis tõi kokku delegaate nii Moskvast kui Siberist, ka neile pakkus näitus huvi. Avamisel kõlanud sõnavõttud olid aga võrdlemisi ülevad. Kultuuriministeeriumi esindaja lubas organiseerida näituse viimise tööpiirkondadeks olnud rajoonidesse ja Eesti tudengeid vastu võtnud humanitaarinstituudi töötajad soovisid töid lähemalt tutvustada oma tudengitele, ärgitama neid rohkem tähelepanu pöörama omaenese rahvuskultuurile.

Kõlavaima mõttevaldustega tuli välja tuntud keeleteadlane Atner Husangai, kes tundis heameelt Eesti üldiste edusammude üle ning rõhutas eestlaste olulist positsiooni kahe maailma piirimail. Näituse kontseptsiooniks olnud akna-temaatikale viidates tegi filosoofilisema avalduse Eesti tudengeid koha peal juhendanud etnograaf Gennadi Ivanov-Orkov, kelle meelest sümboliseerivad eestlaste pilgu läbi fikseeritud Volgamaa aknad justkui tšuvaššide „akent Euroopasse”.



Tšuvaššia meedia pööras näitusele suurt tähelepanu. Foto: autor

Tšuvašid ise on Vene Föderatsiooni üks suurimaid põlisrahvaid, kokku on neid umbes 1,7 miljonit. Pooleteistmiljonilise elanikkonnaga Tšuvaši Vabariigis elab nendest umbes miljon, moodustades vabariigi elanikkonnast seega selge enamuse. Tšuvaššia on üks suurema asustustihedusega piirkondi Kesk-Venemaal, silma hakkab ka naaberaladega võrreldes tunduvalt arenenum majandus – eriline kontrast avaldub võrdluses üle Volga jõe asuva Marimaaga.

Erinevalt naaberrahvastest (v. a ehk tatarlased) on tšuvaššidel tunduvalt kõrgem rahvusteadvus, samuti vilkam kultuurielu. Ainuüksi viimaste aastate jooksul on avaldatud köidete kaupa erinevaid käsitlusi tšuvaššide ajaloost ja kultuurist, ilmunud on esimene köide uuest mahukast tšuvaši entsüklopeediast. Samuti on üllatavalt

populaarne tšuvašikeelne rahvusteater, kus kandev roll on täita just noortel näitlejatel. Tšuvaši rahvusteatri hoone on oma keskse asukoha tõttu ka pealinna Tšeboksarõ üks arhitektuurilistest sümbolitest.

Erinevalt naabervabariikidelinnadest, kui Tatarstan välja arvata, on Tšeboksarõ tänavatel tihti kuulda kohalikku keelt – pealinna elanikest väidetavalt umbes 55% moodustavad tšuvašid.

Tšuvaššia viimase aja üheks ambitsioonikamaks projektiks on poolemiljonilise elanikkonnaga Tšeboksarõ ühendamine lähedal asuva keemikute linna Novotšeboksarskiga. Reaalselt tähendab see kahe linna vahelisele tühermaale uute linnamõõtu mikrorajoonide rajamist. Selle kaugem eesmärk on kasvatada Tšeboksarõst miljonilinn, mis annaks linnale Vene

Föderatsioonis sootuks teise staatuse ning avaks linnamajanduse tarbeks ka hoopis tõhusamad riigipoolsed rahalaekad.

Samas annab see hoogu juurde ka järjest süvenevale linnastumisele ning külade kadumisele põlisaladelt. See võib kaasa tuua küll tšuvaššide linnakultuuri tugevnemise, juhul kui massiline sisseränne nn Uuslinna ei tule väljastpoolt, kuid samas võib see olla ka hoop põliskultuuri ja keele säilitajaks oleva külaelu hääbumisele. Tahaks loota, et tšuvašid suudavad oma senist positsiooni ning kollektiivset erksust alal hoida, see on oluline ka märksa keerulisemates etnopolitiilistes oludes elavatele naaberrahvastele.

---

## Soome-ugri kirjanikud – hõimupäevade külalised

---

Muš Nadii (Nadežda Ptšelovodova)  
Tallinna Ülikooli magistrant

---

Selle aasta hõimupäevade kavas oli suur osa kirjandusõhtutel, sest Tallinna saabus seitse luuletajat Venemaa soome-ugri aladelt: Nina Obrezkova ja Aljona Jeltsova Komimaalt, Peter Zahharov, Larissa Orehhova, Arzami Otšei ja Larissa Mardanova Udmurtiast ja Vassili Krigin Mordvast.

Kõik nad saabusid Tallinna Moskva rongiga 16. oktoobri hommikul. Sama päevaõhtulsaid nad Kirjastuskeskuses kätte oma uued raamatud. Peter Zahharovi ja Vassili Krigini raamatud olid juba varem ilmunud, aga Arzami Otšei, Larissa Orehhova, Nina Obrezkova ja Aljona Jeltsova luuleraamatud ilmusid just samal päeval, kui nad ise Tallinna saabusid.

Aljona Jeltsoval ilmus luulekogu "Hommikune vihm", Niina Obrezkoval "Niinepuu", Larissa Orehhoval "Ääretu laas" ja Arzami Otšeil "Ära". Kõik need raamatud on imeilusad, ühesuguses formaadis ja neljakeelsed – luuletused on originaalkeeles ning eesti-, vene- ja ingliskeelses tõlkes. Raamatute tõlkija ja järelsõnade autor on Arvo Valton ja kunstnik Piret Räni.

Järgmisel päeval kohtusid kirjanikud Tallinna Ülikoolis soome-ugri kirjandust õppivate üliõpilastega ja olid

pärast seda poolteist tundi Eesti raadios. Õhtul lugesid nad oma luuletusi udmurdi, komi ja mokša keeles kirjanduslikul kolmapäeval Kirjanike majas. Eestikeelseid tõlkeid luges näitleja Garmen Tabor.

Neljapäeval, pärast emotsionaalset autogrammitundi Apollo raamatupoes, võttis kirjanikud vastu vabariigi president Toomas Hendrik Ilves. Kirjanikud kinkisid presidendile oma autogrammidega raamatuid ja Eesti riigipea kinkis igapäevale vastu oma raamatu ning rääkis teed ja pirukaid pakkudes kirjanikele, et nad on Eestimaal alati kallid külalised.

Pärast presidendiga koos pildistamist läksid kirjanikud Tallinna Ülikooli uue maja kohvikusse, kus neid ootasid ees soome-ugri kirjanduse huvilised. Reedel vaatasid kirjanikud Tallinna ja osalesid Rahvusraamatukogus toimival konverentsil, mis oli pühendatud Fenno-Ugria asutuse 80. juubelile. Laupäeval külastasid nad aga Tartu linna, kus oli Kirjanduse majas korraldatud soome-ugri luuleõhtu.

Nädalavahetusel vaatasid kirjanikud Vabaõhumuuseumi ja jalutasid Tallinnas ringi. Esmaspäeval oli autogrammitund Viru keskuse Rahva Raamatu kaupluses, kus isegi Mats Traat ostis mõneid raamatuid. Õhtul oli väga ilus õhtu Estonia seltsis, kus kirjanikud lugesid oma luuletusi.

Teisipäeval enne tagasisõitmist kohtusid kirjanikud veel soome-ugri rahvaste toetusgrupiga Riigikogus, kus nad rääkisid oma muredest ja tööst.

Kirjanikud ostsid Tallinnast eesti keele õpikuid, eesti kampsuneid ja moodsaid särke-värke endale, karupükse lastele, Kalevi šokolaadi ja Vana Tallinna likööri sugulastele. Raha teenisid nad presentatsioonidel ja luuleõhtutel palju, sest Kirjastuskeskus andis neile kätte suure osa uutest raamatutest tasuta.

Eraldi suur soe tänu Arvo Valtonile, kes hakkas juba 1960. aastatel soome-ugri kirjandust eesti keelde tõlkima ja kes on selle projekti väljamõtleva ja korraldaja. Iga päev oli kuni peensuseni tema poolt organiseeritud, kõik kohtumised, esitlused ja luuleõhtud oli tema korraldatud ja juhitud. Igal üritusel räägis ta kõva häälega igast komi, mokša ja udmurdi kirjanikust eesti keeles.

Suur tänu ka Kirjastuskeskusele, kus ilmuvad soome-ugri kirjanike raamatud. Tänu Eesti Hõimurahvaste Programmile ja Eesti Kultuurkapitalile, kelle toetusel ilmuvad soome-ugri raamatud Eestis ja Venemaa soome-ugri aladel. Aitäh Fenno-Ugria Asutusele, kes korraldab Hõimupäevi igal aastal. Suur tänu ka meie lugejatele ja kõikidele, kellel on huvi soome-ugri kirjanduste vastu.

See suur rõõm oma Eestis ilmunud imeilusatest raamatutest, millega noored luuletajad sõitsid koju ja elavad praegu seal Venemaal – see annab neile kindlat enesetunnet, jõudu ja julgust emakeeles vabalt edasi luuletada.

Kohe pärast kojujõudmist tegi Nina Obrezkova Eestis ilmunud uute soome-ugri raamatute esitluse Sõktõvkaris, Udmurtia PEN-klub korraldas samasuguse ürituse Ižkaris.

**Nina Obrezkova** on tuntud luuletaja, temalt on ilmunud kaks luuleraamatut komi keeles. Nina õpetab soome-ugri kirjandust Komi Ülikoolis. Tema luuletused on varem ilmunud raamatus “Neli komilannat” (1998) Leelo Tungla eestikeelses tõlkes. Ühe tema luuletuse tõlkis võru keelde Ülle Kauksi ning see ilmus kogumikus “Neiu ja karu”. Obrezkova on osalenud Eestis etnofuturistide seminaridel.

**Aljona Jeltsova** on andekas komi luuletaja ja noor teadlane. Tema luuletused ilmusid esimest korda eesti keeles samuti raamatus “Neli komilannat”. Jeltsova oli Eestis esmakordselt.

**Vassili Krigini** eestikeelne raamat “Abistan Sisyphost” ilmus 2007. aastal sarjas “Väikeste rahvaste suur kirjandus” (Tallinn, Kirjastuskeskus), luuletused on mokša eesti keelde tõlkinud Arvo Valton. Praegu Moskvas elav Krigin polnud esimest korda mitte ainult Eestis, vaid üldse välismaal – tal tuli selleks reisiks teha välismaa pass..

**Peter Zahharov** on tuntud kirjanik-etnofuturist. Ta on osalenud Eestis etnofuturistide seminaridel, tema luuletusi on võru keelde tõlkinud Ülle Kauksi ja Irina Orehhova, eesti keelde – Irina Orehhova ja Taive Särg. Need ilmusid kogumikus “Neiu ja karu”. Zahharovi luuletused on ilmunud ka Arvo Valtoni tõlkes antoloogiates “Hõbepaat” (2005) ja

Larissa Orehhova on Peter Zahharovi õpilane, ta töötab ajakirjas “Invožo” peatoimetaja abina. Orehhova luuletusi on ilmunud udmurdi ajakirjades. Ta on samuti osalenud Eestis etnofuturistide seminaridel. Eesti keeles on tema luuletusi avaldatud raamatus “Neju ja karu” (Irina Orehhova, Inga Ignatjeva, Aljona Vlassova, Taive Särgi koostõlkes) ning kogumikes “Hõbepaat” ja “Kuum öö” Arvo Valtoni tõlkes.



Luuletajad Arzami Otšei, Aljona Jeltsova, Nina Obrezkova ja Larissa Mardanova pärast oma raamatute esitlemist kaupluses Rahva Raamat. Foto: Muš Nadii

**Larissa Mardanova** töötab Moskvas entsü klopeediakirjastuses toimetajana. Temalt on ilmunud luulekogu udmurdi keeles. Tema luuletusi on tõlgitud rootsi, vene, ja tšuvaši keeltesse. Larissa on ka tuntud proosakirjanik. Eesti keeles on tema luuletused ilmunud kogumikes “Hõbepaat” ja “Kuum öö” Arvo Valtoni tõlkes.

**Arzami Otšei** on noor udmurdi geenius. Vaid 23-aastasena on ta avaldanud kaks luulekogu udmurdi keeles ning kirjandus-

teadusliku ja kriitikaartiklite kogumiku. Tema lõi soome-ugri esperanto, mis on praegu avaldatud eraldi raamatuna. Arzami on kirjutanud ka udmurdi keele õpiku venelastele.

Peter Zahharov juhatab erakirjastust, mis avaldab ka eesti luuleklassika raamatute sarja Udmurdimaal. Zahharov juhib ka Udmurdi PEN-klubi tegevust ja on noorteajakirja “Invožo” peatoimetaja. Udmurdi keeles on temalt ilmunud luuleraamat “Vož võž” (Roheline sild, 2001) ja näidend “Ebga” (2000), mis sai aastal 1994 soome-ugri teatrite festivalil Soomes peapremia.

Ta sündis udmurtide peres Nižni Novgorodis, tuli Udmurdimaale alles täiskasvanuna ja õppis alles seal ära udmurdi keele. Praegu on ta Udmurtia Ülikooli aspirant. Arzami oli Eestis esimest korda. Eesti keeles on Arzami Otšei luuletused ilmunud antoloogiates “Hõbepaat” ja “Kuum öö” Arvo Valtoni tõlkes.



# Eesti Hõimurahvaste Programm andis välja kirjanduspreemiad

Kadi Sarv

Hõimurahvaste Programmi Nõukogu sekretär

Eesti Hõimurahvaste Programm asutas Soome-ugri Kirjanduste Assotsiatsiooni presidendi Arvo Valtoni ettepanekul 2007. aastal Eesti Hõimurahvaste Programmi kirjanduspreemia, tunnustamaks viimase nelja aasta jooksul ilmunud uurali keelkonda kuuluvate omariikluseta hõimurahvaste omakeelseid kirjandusteoseid. Hõimurahvaste Programmi ning Soome-ugri Kirjanduste Assotsiatsiooni esindajatest moodustatud žüriisse kuulusid Arvo Valton (esimees), Andres Heinapuu, Margus Lattik, Tõnu Seilenthal ja Eva Toulouse. Žürii kaasas oma töösse eksperte soome-ugri maadest, kuid suurimaks abiks olid hindamisel Hõimurahvaste Programmi stipendiaatidena Eestis õppivad soome-ugri tudengid.

Eesti Hõimurahvaste Programmi kirjanduspreemia kuulutati välja 1. novembril, mälestamaks udmurdi kirjaniku Kuzebai Gerdi hukkamispäeva. Preemiad anti välja neljas erinevas kategoorias: ilukirjanduse, tõlkekirjanduse, lastekirjanduse ja kirjandusteaduse kategoorias. Iga preemia suuruseks oli 20 000 Eesti krooni.

Eesti Hõimurahvaste Programmi kirjanduspreemiale kandideerisid komi, permikomi, udmurdi, ersa, mari, mäemari ja karjala kirjanikud – kokku 31 soome-ugri kirjanikku. Eriti rohkesti esitati teoseid ilukirjanduse kategoorias: preemiale konkureeris 7

luuleteost (6 luulekogu, 1 poem) ja 8 proosateost (3 romaani, 3 jutustuste kogu, 1 näidend, 1 publitsistlik teos). Žürii otsustas ergutada proosakirjanduse arengut ning anda ilukirjanduse kategoorias preemia udmurdi kirjanikule Sergei Matvejevile romaani eest „*Tšorõgles' luškam kõlburanjos*“ (Kalalt varastatud luuletused). Ära märgiti komi kirjaniku Aleksei Popovi näidend, permikomi luuletajate Anna Istomina ja Arkadi Istomini luulekogud, ersa luuletaja Vjatšeslav Žuravljovi luulekogu, udmurdi kirjanike Pjotr Kubaševi romaan, Mihhail Atamanovi publitsistlik teos, Jegor Zagrebini jutustuste ja näidendite kogu ning luuletaja Zinaida Rjabinina luulekogu, mari luuletajate Valentina Iziljanova ja Zoja Dudina luulekogud ning kirjaniku Mihhail Pavlovi kogutud teosed. Äramärgitud teosed kandideerivad automaatselt ka järgmisel, 2008. aasta kirjanduspreemia konkursil.

Tõlkekirjanduse kategoorias kandideeris kaheksa kirjanikku, neist pooled luule- ja pooled proosatõlgetega. Tõlkepreemia pälvis udmurdi kirjanik Nadežda Ptšelovodova Betti Alveri teose „*Tähetund/Invis us'tis'kon vakõt*“ tõlkimise eest. Žürii võttis ühtlasi arvesse ka tema viimaste aastate viljakat tegevust eesti kirjandusklassika (Ristikivi, Peterson, Under jt) vahendamisel udmurdi keelde. Ära märgiti soome kirjanduse vahendaja mari Vassili Janalovi ning soome ja eesti kirjanduse tõlkija mäemari Valeri Alikovi tõlkelooming.

Soome-ugri lastekirjanikud esitasid konkursile nii luuleraamatuid (12) kui ka jutu- (2) ning näidendite kogumikke (2). Lastekirjanduse preemia otsustati anda mari kirjanikule Svetlana Grigorjevale jutukogu „*Jomšo tšõvige*“ (Kadunud kanapoeg) eest, arvestades ka tema viimaste aastate tööd marikeelse lastekirjanduse arendamisel. Ära märgiti udmurdi kirjanike Vjatšeslav Ar-Sergi noorsoojuutus ja Vladimir Mihhailovi lasteluuletuste kogud, karjala kirjanike Olga Mišina ja Natalja Antonova lasteluuletuste kogud ning mari kirjaniku Vassili Krõlovi lastenäidendite kogu.

Kirjandusteaduse kategoorias premeeriti komi kirjandusteadlast Tatjana Kuznetsovat artiklite kogumiku „*Literatura sövman tuijas: gižõs' da kad*“ (Kirjanduse arenguteed: kirjanik ja aeg) eest. Ära märgiti mari kirjandusteadlase Leonid Burkovi õpetajatele mõeldud metoodilised abimaterjalid mari kirjanduse kohta.

Kirjandusauhinna väljaandmist jätkatakse ka tulevikus. Arutatud on võimalust luua järgmisel aastal ilukirjanduse kategoorias kaks preemiat – luuleauhind ja proosaauhind, kuna luule ja proosa hindamine ühes kategoorias osutus küllaltki raskeks. Kirjandusteaduse kategoorias plaanitakse lisaks kirjanduslooliste ja kirjanduskriitiliste teoste anda võimalus preemiale kandideerida ka publitsistikaga.

## RÕÕMSAID JÕULE JA ÕNNELIKKU UUT AASTAT

Väljaandja:

MTÜ Fenno-Ugria Asutus  
Roosikrantsi 6  
10119 Tallinn, Eesti  
Telefon/faks: +372 644 9270  
info@fennougria.ee  
www.fennougria.ee

Toimetus:

Kersti Sepper, Üve Maloverjan, Jaak Prozes  
Eha Viluoja, Siiri Ries